

תוכן עניינים

3.....	מבוא	
4.....	1. נשים הרות ואימהות בשוק העבודה בישראל	
4.....	1.1 אימהות בתקופת ההיריון ולאחר לידה	
5.....	1.2 זכויות סוציאליות בתקופת ההיריון	
6.....	2. חופשת הלידה	
6.....	2.1 המשמעות של הזכויות הסוציאליות המגולמות בחופשת הלידה	
6.....	2.2 תרכיב חופשת הלידה בישראל	
7.....	3. רציונליזציה של מדיניות סוציאלית בארץ ובעולם	
7.....	3.1 מדינות בולטות במדיניות סוציאלית לאחר לידה	
8.....	3.2 האינטרס המדיני מול המשפחתי	
9.....	4. דילמה של אם	
10.....	5. סיכום	
11.....	6. מקורות	

מבוא

העשורים האחרונים, בעיני רבים, מסמלים מהפכה איטית אך רבת משמעות בנוגע ליציאה של נשים לעבודה. 'מהפכה' זו נבעה ונובעת מהיבטים רבים, אשר ניתן להציג שניים עיקריים בהם. ההיבט הראשון היא העובדה כי נשים לחמו קשות על זכויותיהן זה עשורים רבים. החל מהזכות להצביע ועד הזכות לחרות וחופש, והגשמה עצמית. כל אלו (ביחד עם אירועים היסטוריים משני מציאות), הביאו יותר ויותר נשים לצאת לעבודה, כאשר בתחילה היו אלו עבודות זוטרות ומגדריות מאד (כמו תפקידי מזכירות, תפירה, וכדומה), ועד למצב הנוכחי, בו השוויון נוכח, וניתן למצוא נשים בכלל התפקידים, לרבות הבכירים ביותר (ובמאמר מוסגר, יצוין עת כתיבת עבודת מחקר עיונית זו, על מפקדת הטייסת הראשונה בצבא ההגנה לישראל) (Blofield & Martínez Franzoni, 2014). בהיבט השני, המציאות הכלכלית, בטח זו בישראל, אילצה משפחות לשנות את התפיסה שלהם לגבי תפקידו של הגבר בתור המפרנס הבלעדי של המשפחה (Breadwinner – מפרנס יחיד), והביא משפחות, בתור אילוץ, להוציא את שני בני הזוג לצאת ולעבוד, כדי להתמודד בהחזקת המשק המשפחתי. שני היבטים אלו שינו כליל בעשורים האחרונים את הדרך שבה משפחה נתפסת כיום (תושב-אייכנר, 2006).

עם ולמרות זאת, עצם יציאתה של אם המשפחה מהבית לא איזן בהתאמה את מחויבותה לטיפול בבית ובילדים. כך, דווקא החופש ויכולת ההגשמה העצמית הביאה על האם קונפליקט ואתגר כפי שהגבר מעולם לא נדרש לעמוד בהם, כאשר פעם אחר פעם שאיפות קרייריסטיות עומדות מול טובת המשפחה (Ray, Gornick & Schmitt, 2010). עבודת מחקר זו מבקשת לגעת בתפר שבו נדרשת ההחלטה לצאת לעבוד עומדת מול הרצון להיות עם התינוק החדש. מדינת ישראל, כמו מדינות מערביות רבות אשר מעודדות תעסוקת נשים ואימהות, מספקות סיוע וזכויות סוציאליות שנועדו לאם ולמשפחה בכלל לבחור איך ועד כמה זמן תוכל האם (או האב, במובן זה) לשהות עם תינוקה החדש בימיו הראשונים. זכויות אלו, משפיעות באופן ישיר על החלטותיהם של משפחות ושל אימהות, ומייצרות דילמות יוצאות דופן המדגימות בצורה מרתקת את הדרך שבה מדיניות רווחה ממשלתית מביאה לשינויים של ממש בדרך שבה משפחות חיות את חייהן ומקבלות את החלטות החשובות בחייהן (לייסנר, 2010).

כדי לעשות זאת, בעבודת פרה-סמינריון זו אבצע עבודת מחקר עיונית, אשר תחלוש על הגורמים השונים אשר מייצרים את אותן החלטות שנדרשים משפחות ואימהות לבצע. באמצעות עבודת המחקר העיונית, אוכל להתעכב על הגורמים השונים והדרך שבה הם משפיעים זה על זה. מצד אחד, המשפחה הנורמטיבית הישראלית, אשר אף לה ואף לסביבותיה ישנם מאפיינים ייחודיים בנוף המערבי, אשר בניגוד למגמות המתרחשות בעולם המערבי, המשפחה הישראלית נותרה חזרה ומקודשת, לרבות ערך ריבוי הילדים והגדלת המשפחה. מצד שני, קיימת הממשלה, המדינה, אשר לה קיימים אינטרסים ונקודת השקפה, אשר הם אף הם, בחלקם ייחודיים, כמו הסוגיה הדמוגרפית, וטיפוסיים, כמו החלטות כלכליות, אשר במקרה הישראלי, קשורות במידה רבה לתקציב הישראלי המוקדש ברובו לביטחון (שטופלר, 2007).

לבסוף, לצד המדיניות הממשלתית והרצון המשפחתי, קיימים הזכויות עצמן והמשמעות של זכויות אלו. בעבודה אציג את אותן הזכויות, אשווה אותן למתרחש במדינות אחרות ואסיק את המשמעות של השילוב של שלושת הגורמים (המשפחה, המדינה, והזכויות הסוציאליות) לכדי מציאות שבה המשפחה, ובעיקר האם, בוחרים כיצד לפעול, וכיצד ואיך, לחזור לעבוד. הבנה של גורמים אלה חשובה שכן היא מלמדת הן על כוחן של זכויות סוציאליות ומדיניות רווחה, ועל ההשפעה הרבה שלהן על המשפחה.

1. נשים הרות ואימהות בשוק העבודה בישראל

1.1 אימהות בתקופת ההיריון ולאחר לידה

בימים עברו, נשים נהגו להתייחס לעצם הבאת ילדים לעולם בתור 'המקצוע' הראשי שלהם ותפקידם במרקם המשפחתי, בעוד הגבר הוא זה שהיה צריך לדאוג לפרנסתם (Breadwinner), בתור מפרנס יחיד. מציאות זו בעשורים האחרונים השתנתה כליל, והביאה נוכח שינויים תרבותיים-מגדריים ועקב שינויים כלכליים משמעותיים באורח החיים המערבי. כעת במשפחות רבות, שני ההורים מפרנסים ועובדים, ולעיתים קרובות לשני בני הזוג ישנה עבודה משמעותית בעלת שאיפות קרייריסטיות משמעותיות. עם זאת, ולמרות שינויים מהפכניים אלו, האם היא עדיין זו שמבחינה ביולוגית נוטלת את התפקיד הבאת הילדים לעולם ואת נשיאת התהליך הסבוך והמאתגר של תקופת ההיריון (הריס-אולשק, 2014). מציאות זו, של שינוי דרסטי בחיי האישה, תוך המשך הבאת ילדים לעולם, מייצרת מציאות שבה נשים בהיריון נדרשות להמשיך ולעבוד עד שלב מתקדם מאד בהיריון, וכך להקשות מאד על עצמם, בתקופה שבה הן נחשבות חלשות יותר, פגיעות יותר, תוך קושי רב בתנועה, נטייה להקאות, חולשות, וצורך מוגבר במתן שתן ובאכילה. כל זאת תוך שהאישה בהריון מצויה בסכנות לזיהומים ומחלות הקשורות בהיריון. השילוב בין תקופה קשה זו לבין תעסוקה, גם אם אינה פיזית, נחשבת לבעייתית ומאתגרת במיוחד, ולעיתים אף מסוכנת. יחד עם זאת, אימהות בארץ ובעולם נוטות לעזוב את העבודה רק מספר שבועות מצומצם במיוחד לפני הלידה (וסטרשטיין וטולידנו, 2014).

סיטואציה זו באופן טבעי, משתפרת בצורה משמעותית לאחר הלידה, כאשר האם נדרשת לתקופה מסוימת של החלמה והתאוששות. בספרות הרפואית, התקופה הראשונה לאחר הלידה נקראת 'משכב לידה', והיא מאופיינת לרוב בשישה שבועות של מנוחה והתאוששות איטית של הגוף, אשר נועדה להקל על הגוף גם מפעולת הלידה עצמה, וגם מהתהליכים המורכבים שהגוף עבר נוכח תקופת ההיריון וטיפול הגוף בעובר לאורך חודשי ההיריון. תקופה זו נחשבת לתקופה לא קלה, בלי קשר לסוגיית העבודה, נוכח העובדה כי בתקופה זו התינוק דורש את אמו, והינו תלוי לחלוטין בהוריו. האם נדרשת להניק את התינוק, וזה לא אחת משאיר את שני ההורים ערים שעות ארוכות במהלך הלילה. מחקרים שנעשו בנושא מראים כי קיימים שני גורמים שונים שבגללם חשוב שהאם תהיה עם התינוק, לתקופה שאינה פוחתת משישה חודשים. הראשונה, למען בריאות האם, אשר נדרשת להתאוששות של ממש לאחר הלידה, והשנייה למען התינוק, הנדרש לנוכחות אמו החשובה כל כך להתפתחותו הראשונית. למרות כל אלו, אימהות רבות חוזרות חזרה אל עבודתן זמן רב טרם תקופה זו (תושב-אייכנר, 2006).

מכאן, ניתן להבין כי תקופת ההיריון והתקופה שלאחר הלידה הינם שונים לחלוטין זו מזו, ומקבלים התייחסות שונה ברמת הזכויות הסוציאליות, כפי שאראה בסעיף הבא של פרק זה.